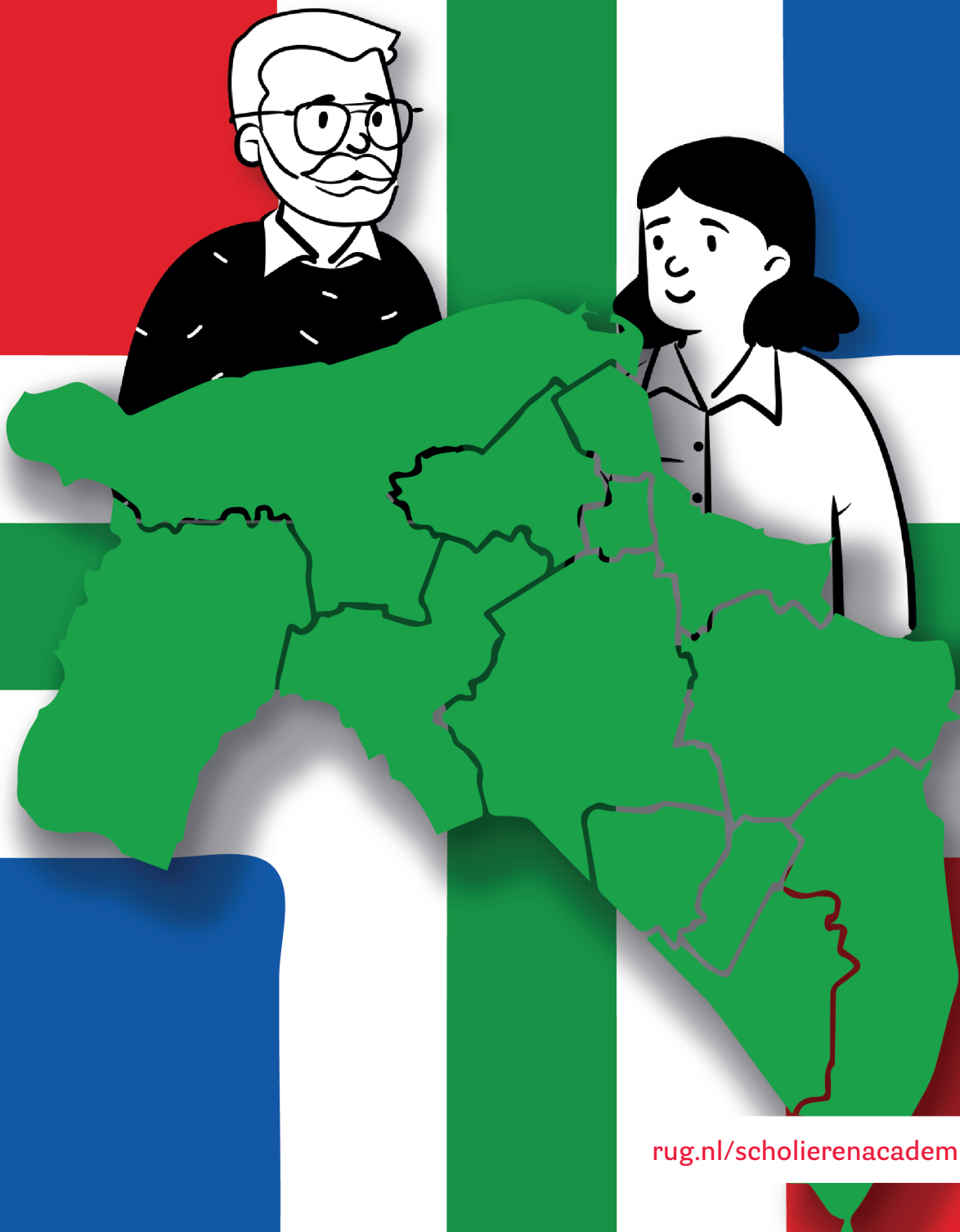

Grunnegers: Van Old naar Jong

Leerkrachthandleiding

Colofon

Dit lespakket is ontwikkeld door de Scholierenacademie van de Rijksuniversiteit Groningen in samenwerking met prof. dr. Martijn Wieling en zijn team. Het lespakket bestaat uit een leerkrachthandleiding, opdrachtkaarten voor leerlingen en een poster voor in de klas. Het pakket is te gebruiken in combinatie met de app 'Van Old naar Jong'. Aanvullende informatie en downloads zijn beschikbaar via www.rug.nl/lespakketten.

Redactie: Hedwig Fossen, Noor van Hofslot en Douwe van der Tuin

Vormgeving: Rick Jan Molanus en Job ter Horst

Bij de samenstelling van dit lespakket is getracht alle rechthebbenden te achterhalen en te contacteren. Indien u meent dat dit niet het geval is, dan kunt u contact opnemen met scholierenacademie@rug.nl.

Introductie

Deze leerkrachthandleiding is deel van het lespakket ‘*Grunnegers: Van Old naar Jong*’. Het lespakket bestaat uit een 10-weeks programma waarin leerlingen leren over en waardering krijgen voor de Groningse dialecten van de Nedersaksische streektaal en zelf onderzoek gaan doen naar de Groningse dialecten in hun eigen omgeving. De leerlingen leren dat de regio waarin ze wonen een eigen taal heeft, en ze leren eenvoudige zinnen en woorden in het Gronings te lezen en te begrijpen. Voor dit programma heb je de opdrachtkaarten nodig en de poster van Groningen. Daarnaast is het nodig de app ‘Van Old naar Jong’ te installeren op de beschikbare tablets voor de leerlingen. Met deze app kunnen leerlingen oefenen met het verstaan, lezen, schrijven en spreken van het Gronings. De gebruikte Groningse variant in de app is het Hogelandsters (zie ook pagina 19). In de laatste week kunnen leerlingen het (bijgevoegde) boek ‘De Gruvvalo’ voorlezen op school. In deze handleiding vind je alles wat je nodig hebt om het programma tot een goed en leerzaam einde te brengen!

Onderzoeksteam

Dit lespakket is tot stand gekomen in samenwerking met professor Martijn Wieling, bijzonder hoogleraar Nedersaksische / Groningse taal en cultuur vanuit het Centrum Groninger Taal en Cultuur (CGTC) en zijn team taalwetenschappers aan de Faculteit der Letteren van de Rijksuniversiteit Groningen en het CGTC (Martijn Bartelds, Raoul Buurke, Hedwig Sekeres en Wietse de Vries).

Het *Van Old naar Jong* team (v.l.n.r.): Wietse de Vries, Martijn Wieling, Martijn Bartelds, Raoul Buurke en Hedwig Sekeres.

Hun onderzoek is onder andere gericht op het maken van computermodellen voor de streektaal en het onderzoeken van dialectverschillen en -verandering. Het maken van kaarten (zie bijlage 5, ook bijgevoegd op groot formaat poster voor in week 7) om taalvariatie te visualiseren speelt hierbij een belangrijke rol. Daarnaast kijken ze bijvoorbeeld ook naar de bewegingen van tong en lippen van mensen die een dialect spreken. Een stripverhaal waarin dit laatste type onderzoek wordt uitgelegd is hier te vinden: www.martijnwieling.nl/strip.

Opdrachtkaarten

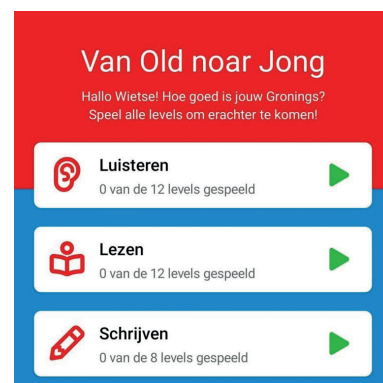
Elke week kunnen de leerlingen aan de slag met één opdrachtkaart. Een groepje van 3 à 4 leerlingen kan zelfstandig aan de slag met de opdrachtkaart van de betreffende week. Elke opdrachtkaart duurt 30 tot 60 minuten en bestaat uit 20 minuten werken met de app 'Van Old noar Jong'. Daarna werken de leerlingen aan de opdrachten die op de opdrachtkaart beschreven staan. Daarnaast gaan de leerlingen in week 5 en 6 bij hun eigen familie en kennissen onderzoek doen naar het Gronings.

De onderdelen van dit lesprogramma volgen elkaar in een logische volgorde op. Het is dus belangrijk om in de aangegeven volgorde aan de slag te gaan met de opdrachtkaarten.

Als hulpbron kun je de leerlingen de online beschikbare Groningse woordenboeken aanreiken. Je kunt deze bron bereiken door naar www.woordwaark.nl te gaan en op deze pagina op *Woordenboeken* te klikken.

App 'Van Old noar Jong'

Elke week voltooien de leerlingen één of meer levels van de app 'Van Old noar Jong'. Deze app bevat oefeningen voor vier taalvaardigheden in het Gronings¹: luisteren, lezen, schrijven, en spreken. Hiermee maken de leerlingen spelenderwijs kennis met het Gronings. De app is via de Google Play Store (Android) en de App Store (iOS) te installeren door te zoeken op "Van Old noar Jong". Een handleiding van deze app is te downloaden via www.cgtc.nl/van-old-noar-jong.

Onderzoek doen

Een belangrijk onderdeel van dit lespakket is het eigen onderzoek dat de leerlingen gaan uitvoeren in week 4 t/m 7. Ze gaan hiervoor in groepjes van 3 à 4 leerlingen aan de slag. Elk groepje krijgt vier woorden waarvan de uitspraak in de provincie Groningen verschilt per streek (variant). De meeste woorden hebben in ieder geval twee verschillende uitspraken en sommige woorden hebben drie of vier verschillende uitspraken in de provincie. De leerlingen gaan (bijvoorbeeld) aan hun ouders, opa en oma vragen hoe zij de woorden uitspreken. Zo verzamelen ze samen met de klas informatie die ze uiteindelijk gaan verwerken op de grote poster van Groningen.

1 De variant van het Gronings die in de app centraal staat is het Hogelandsters.

Aan het begin van het project hang je de poster in de klas op om hem te introduceren. De poster bevat de kaart van de provincie Groningen, opgedeeld in vier geselecteerde gebieden waar verschillende varianten van het Gronings worden gesproken: Westerkwartiers, Hogelandsters, Oldambtsters (samen met Westerwolds) en Veenkoloniaals. Stadsgronings ontbreekt, omdat dit bijna niet meer gesproken wordt, en ook omdat we voor het kwartetspel (week 8 en 9) maar vier regio's kunnen gebruiken. De leerlingen gaan in week 7 op deze poster hun gegevens verwerken: de woorden waarvan ze de uitspraak hebben onderzocht schrijven ze op en plakken ze bij de corresponderende plek, dus de plek waar de spreker is opgegroeid, in de provincie Groningen.

Week	Inhoud	App levels
1 - Introductie	<p>De leerlingen worden zich bewust van het feit dat het Nedersaksisch een andere taal is dan het Nederlands. En dat Gronings één van de varianten van het Nedersaksisch is. Ook introduceer je dat leerlingen in de komende weken kennis gaan maken met het Gronings én zelf onderzoek gaan doen naar het Gronings. Verder staan op de opdrachtkaart discussievragen om klassikaal te bespreken. Hang ook de bijgevoegde lege poster met de verschillende Groningse varianten op. Zie bijlage 1 voor achtergrondinformatie over het Nedersaksisch.</p>	<p><u>Luisteren</u> verhaaltjes (levels 1-4) & woorden (levels 1-4)</p>
2 - Liedje & spel	<p>De leerlingen oriënteren zich op het Gronings door een lied te luisteren ('Proat toch Grunnegs met mie' van Wat Aans!: https://youtu.be/o08ksQOygjo) en een woordspel te spelen aan de hand van woorden uit het lied. Zie bijlage 2 voor instructies voor het woordspel.</p> <p><u>Suggestie:</u> Week 2 en 3 zijn ook uit te voeren met andere Groningse nummers, zoals 'Bie de Lidl' van Stek Ekkel & René Karst, 'Hoornse Plas' van Pé daalemmer & Rooie Rinus en 'Aaierbal' van Olaf Vos.</p>	<p><u>Luisteren</u> woorden met tijdslimiet (levels 1-4) en <u>Lezen</u> verhaaltjes (levels 1-4)</p>
3 - Luisteren & schrijven	<p>De leerlingen luisteren een nieuw lied ('Noar Stad' van Swinder) dat moeilijker te begrijpen is. Dit lied is hier te beluisteren: https://youtu.be/SpCvC03hkt4. Ze leren om de Groningse klanken uit het lied op te schrijven. De Groningse spelling volgt zoveel mogelijk de Nederlandse spelling, maar laat wel ruimte voor klankvariatie. Afhankelijk van de uitspraak kun je dus zowel 'hoes' als 'huus' schrijven voor het Nederlandse 'huis'. De webpagina www.woordwaark.nl/spelling.pdf geeft hier meer informatie over. Vervolgens gaan de leerlingen stap voor stap proberen te begrijpen waar het nummer over gaat door mee te lezen met de tekst (zie bijlage 3). Druk de bijlage voor iedere leerling af. Op de voorzijde staat de tekst in het Gronings, op de achterzijde de Nederlandse vertaling.</p>	<p><u>Schrijven</u> woorden (levels 1-4)</p>

De leerlingen gaan van start met hun eigen onderzoek. Ze krijgen een opdracht om www.woordwaark.nl (*Sprekende Kaart*) te verkennen als informatiebron. Hier zijn per plaats opgeschreven Groningse uitspraken van verschillende woorden te vinden. Ze verzinnen hier zelf een (nieuwsgierige) vraag bij. Hier zijn enkele suggesties voor interessante vragen:

- Wat is het Groningse woord voor ‘madeliefje’ in Den Adel?
- Wat gebeurt er in het Gronings met de ‘oe’ klank in het Nederlands? (‘boek’ => ‘bouk’; kijk bijvoorbeeld naar ‘boekenkist’ in Zuidhorn)
- Wat gebeurt er in het Gronings met de ‘ui’ klank in het Nederlands? (‘huis’ => ‘hoes’ / ‘huus’; overigens zijn de ‘oe’ en de ‘uu’ klanken ouder, dus ‘oe’ werd ‘uu’ en uiteindelijk ‘ui’; kijk bijvoorbeeld naar ‘duif’ of ‘luikje’ in Harkstede)

Op www.woordwaark.nl kunnen overigens ook woordenboeken gevonden worden (menu-item *Woordenboeken*). Met deze woordenboeken kan bijvoorbeeld antwoord gegeven worden op een vraag als “Wat betekent het Groningse woord ‘bozzem’?”.

Suggestie: Voor een uitgebreidere introductie op het doen van onderzoek kun je het filmpje op www.rug.nl/reuzenrad laten zien. Het onderzoeksreuzenrad is voor de leerlingen ook te vinden op de achterkant van de opdrachtkaart.

4 - Eigen taalonderzoek (informatie verzamelen)

Lezen
zinnen
(levels 1-2)

De leerlingen gaan in groepjes van (bij voorkeur) 3 à 4 aan de slag met hun eigen onderzoek waarin ze de onderzoeksvraag: “**Welke variant van het Gronings lijkt wat betreft de uitspraak het meest op het Nederlands?**” gaan beantwoorden. Het is goed om deze groepjes als docent zo in te delen dat in iedere groep kinderen van verschillende niveaus zitten. Op die manier kunnen kinderen met een meer onderzoekende leerhouding de leerlingen op sleeptouw nemen die dit een stuk lastiger vinden. Deze week zoeken ze eerst uit wie in hun familie- of kennissenkring Gronings spreekt en in welk Gronings gebied ze zijn opgegroeid. Zie **bijlage 4** voor meer informatie over de vier verschillende gebieden in Groningen die we in dit project onderzoeken.

Bonusopdracht: ‘Stemmen’ online app project (zie pagina 9).

5 - Eigen taalonderzoek (onderzoek voorbereiden)

Schrijven
woorden
met
tijdslimiet
(levels 1-4)

De leerlingen zoeken per groepje (bij voorkeur) vier woorden uit om onderzoek naar te doen. Ze gaan een plan opstellen om deze week gegevens te verzamelen. Vervolgens gaan ze in hun eigen tijd bezig met de woorden. Aan het eind van deze week hebben ze als groep opgeschreven hoe hun woorden in verschillende Groningse gebieden worden uitgesproken. Naast hun eigen familie en kennissen kunnen ze hiervoor ook gebruik maken van de *Sprekende Kaart* op www.woordwaark.nl (of eventueel andere informatiebronnen). Zie **bijlage 4** voor geschikte woorden om over de groepjes te verdelen.

6 - Eigen taalonderzoek (gegevens verzamelen)

Lezen
zinnen
(levels 3-4)

7- Eigen taal-
onderzoek
(gegevens ver-
werken)

De leerlingen schrijven de gevonden uitspraken van de woorden op losse papiertjes en plakken dit op de juiste plaats (overeenkomend met waar de spreker is opgegroeid) op de poster. Klassikaal bespreek je het eindresultaat: wat valt er op? Zie **bijlage 4** voor een overzicht van verschillen tussen de verschillende gebieden. Wat is nu het antwoord op de onderzoeksvraag? Dus welke variant van het Gronings lijkt wat betreft de uitspraak het meest op het Nederlands? Om dit precies te kunnen bepalen kun je kijken naar de bonusopdracht. Bekijk na het bespreken van jullie resultaten ook **bijlage 5** en hang de bijgevoegde poster naast de door jullie gemaakte poster.

Lezen
zinnen met
tijdslimiet
(levels 1-4)

De onderzoekers stellen het erg op prijs wanneer jullie een foto van jullie uiteindelijke poster willen mailen naar m.b.wieling@rug.nl. We zullen jullie dan een verrassing terugsturen als dank!

Bonusopdracht: Rekenen met taal (zie pagina 9).

8 - Kwartetspel
maken

De leerlingen gaan bezig om zelf een kwartetspel te maken. Ze gebruiken de woorden uit het onderzoek en de vier verschillende gebieden om een kwartet te verzamelen van een woord.

Spreken
korte
woorden
(levels 1-4)
& normale
woorden
(levels 1-4)

Zie **bijlage 6** voor uitgebreidere instructies en een invulblad om een kwartetspel te maken.

9 - Kwartetspel
spelen

De leerlingen spelen hun eigen gemaakte kwartetspel (in principe) in dezelfde groepjes als in week 8. Ze wisselen van groepjes om ook elkaars kwartetspel te spelen en daardoor meer Groningse woorden te leren. Ook kunnen ze het spel proberen te spelen in het Gronings.

Spreken
lange
woorden
(levels 1-4)

10 - Reflecteren
en voorlezen

De leerlingen reflecteren op hun eigen onderzoek en hoe ze naar het Gronings kijken. Dit doen ze aan de hand van reflectievragen op de opdrachtkaart.

Bonusopdracht: Voorlezen 'De Gruwalo' (zie pagina 10).

Bonusopdrachten

De bonusopdrachten zijn bedoeld als extraatje of voor leerlingen die sneller klaar zijn dan anderen met hun opdrachtkaart. Ze kunnen na een korte introductie van de leerkracht zelfstandig aan de slag met één van de bonusopdrachten.

1. ‘Stemmen’ online app

Als de leerlingen in week 5 op zoek gaan naar familie en kennissen die Gronings praten, kunnen ze ook meehelpen aan het citizen science project ‘Stemmen’. Ze doen dat door hun Gronings-sprekende familie of kennissen te vragen of ze met een telefoon of tablet naar de website www.woordwaark.nl/stemmen willen gaan, om vervolgens via deze website bij in totaal 10 woorden aan te geven (en op te nemen) hoe ze deze in het Gronings uitspreken. De website probeert daarna te raden uit welk gebied deze persoon komt. De gegevens die de kinderen hiermee verzamelen, zijn van waarde voor het verdere onderzoek naar de Groningse dialecten (van het Nedersaksisch) dat de Rijksuniversiteit Groningen doet. Het gebruik van de website is eenvoudig. Probeer het zelf vooral eens uit!

2. Rekenen met taal

Om precies te bepalen wat het antwoord is op de onderzoeksvraag, kun je bij week 7 tellen hoeveel woorden helemaal gelijk zijn aan het Nederlands. Het gebied met relatief het grootste aantal (dus het hoogste percentage) Nederlandse uitspraken lijkt dan op basis van jullie onderzoek het meest op het Nederlands. Het is misschien nog leuker om dit wat preciezer te bekijken. Sommige woorden zullen namelijk meer verschillen van het Nederlands dan andere. Je kunt daarom ook kijken naar hoeveel ieder woord verschilt van het Nederlandse woord. Een relatief eenvoudige manier om het verschil tussen twee woorden te bepalen is door de opeenvolgende letters van twee woorden onder elkaar te zetten en te tellen hoeveel (welk percentage) van de letters verschillen. Dit heet ook wel de ‘Hammingafstand’ (zie ook: <https://nl.wikipedia.org/wiki/Hammingafstand>).

Bijvoorbeeld voor het woord “brief” en “braif”:

b r i e f

b r a i f

-----

0 0 1 1 0 = 2 verschillen van in totaal 5 mogelijke verschillen ($2/5 = 0,4$).

Voor “straat” en “stroade”:

s t r a a t

s t r o a d e

-----

0 0 0 1 0 1 1 = 3 verschillen van in totaal 7 mogelijke verschillen ($3/7 \approx 0,43$)

De Hammingafstand werkt in principe alleen maar voor woorden met hetzelfde aantal letters. Maar in het geval het ene woord langer is dan het andere, tellen we het verschil in het aantal letters

erbij op (zoals in bovenstaand voorbeeld, waar “stroade” één letter langer is dan “straat”). Om vervolgens te bepalen hoeveel een variant verschilt van het Nederlands, reken je het gemiddelde uit van de gevonden Hammingafstanden. De variant met het laagste gemiddelde lijkt het meest op het Nederlands. De kaart in bijlage 5 is op een vergelijkbare manier gemaakt. In plaats van de Hammingafstand, maakten de onderzoekers gebruik van de iets lastigere ‘Levenshteinafstand’ (<https://nl.wikipedia.org/wiki/Levenshteinafstand>).

3. Voorlezen ‘de Gruvvalo’

Als echte experts van het Gronings gaan leerlingen in deze opdracht het boek ‘De Gruvvalo’ voorlezen bij de kleuters. Het boek ‘De Gruvvalo’ zit bij dit lespakket. Je kunt de kinderen ook laten horen hoe Marlene Bakker het boek voorleest. Ga hiervoor naar de website <https://www.lemniscaat.nl/boeken/de-gruvvalo-in-t-grunnegs-van-marlene-bakker/> en klik vervolgens op de link “Audiofragment”.

Bedankt voor het doen van dit lespakket! Wil je meer doen met het Gronings in je klas, kijk dan bijvoorbeeld eens op www.klunderloa.nl, of neem contact op met het CGTC (info@cgtc.nl), om de leskist Gronings te lenen of voor meer informatie.

Bijlage 1

Aangezien de eerste les klassikaal begint met een introductie en discussie met de klas, kan het handig zijn om iets te weten over het ontstaan van de Groningse dialecten. Hierbij in het kort wat informatie over het Gronings. Meer informatie is bijvoorbeeld hier te vinden: <https://nl.wikipedia.org/wiki/Gronings>.

Het Gronings is één van de vele varianten van het Nedersaksisch, een taal die is ontstaan uit het Oudsaksisch en die wordt gesproken in het noordelijke deel van Duitsland én in zes van de Nederlandse provincies. Het Nedersaksisch is net als het Nederlands, Fries, Duits en Engels een van de zogenaamde West-Germaanse talen. Deze talen zijn dus allemaal familie van elkaar. Dat kun je zien aan dat er veel woorden zijn in deze talen die best veel op elkaar lijken (NL: “hebben”, DE: “haben”, EN: “have”, FR: “hawwe”, NS: “hebben” [spreek uit als “heb’m”]).

Figuur 1: Het Nedersaksische taalgebied

Bron: <https://nl.wikipedia.org/wiki/Nedersaksisch>.

De verschillende varianten van het Nedersaksisch in Nederland zijn Twents, Achterhoeks, Sallands, Stellingwerfs, Drents, Gronings, Urkers en Veluws.

Het Nedersaksisch in Nederland lijkt erg op het Nedersaksisch dat over de grens gesproken wordt. Zo kunnen dialectsprekers van beide zijden van de grens gewoon met elkaar spreken in hun eigen dialect. In dit Nederduitse woordenboek (zo heet Nedersaksisch in Duitsland): <http://www.niederdeutsche-literatur.de/dwn> zijn veel woorden te vinden die ook in de Groningse dialecten gebruikt worden. Zoek bijvoorbeeld op “kleine” (kleine in het Duits), “Weib” (vrouw in het Duits), of “haufen” (een hoop in het Duits) en observeer dat de dialectwoorden heel erg op het Gronings lijken, of zelfs identiek zijn (“Lüttje”, “Wief”, “Bült”).

Streektaalen

Fries, Limburgs en Nedersaksisch zijn de drie officiële streektaalen in Nederland. De Friese taal is de enige zogenaamde gestandaardiseerde taal en heeft de status als tweede officiële taal in de provincie Fryslân. Het Limburgs en Nedersaksisch zijn niet-gestandaardiseerde talen, wat betekent dat ze geen door de overheid bepaalde standaardschrijfwijze hebben. Zo wordt het Drents bijvoorbeeld anders opgeschreven dan het Gronings. Sinds 1996 erkent Nederland het Nedersaksisch als taal en in 2018 zijn er daarnaast afspraken gemaakt onder regionale overheden in het Nedersaksische deel van Nederland. Deze afspraken zorgen ervoor dat overheden zich sterker zullen inzetten om het Nedersaksisch te behouden en te bevorderen. Binnen de provincie Groningen houdt het Centrum Groninger Taal en Cultuur (www.cgtc.nl) zich hiermee bezig.

Steeds minder mensen spreken één van de varianten van het Nedersaksisch. Door aan de slag te gaan met dit lespakket, worden kinderen er zich enerzijds bewust van dat de regio waarin ze wonen een eigen taal heeft, en anderzijds dat deze taal steeds minder gebruikt wordt en dreigt te verdwijnen. Veel ouders spreken geen Gronings meer, terwijl veel van de grootouders het dialect nog zullen spreken.

Bijlage 2

Deze week luisteren de leerlingen naar het lied “Proat toch Grunnegs met mie” van Wat Aans! Het lied is te luisteren via de volgende link: <https://youtu.be/o08ksQOygjo>. De leerlingen bespreken (klassikaal of in groepjes) met elkaar waar het liedje over gaat.

Vervolgens gaat de klas het woordspel ‘zoek je maatje’ spelen. Hiervoor krijgt elke leerling een kaartje met een woord erop. Deze woorden komen allemaal in het Gronings voor in het lied “Proat toch Grunnegs met mie”. De woorden staan op de volgende pagina. Gebruik of kopieer deze kaartjes, of maak zelf je eigen kaartjes. De leerlingen lopen vervolgens door elkaar en vragen aan elkaar welk woord ze hebben, om degene met de vertaling van hun woord te vinden. De bedoeling is dat ze het woord zelf uitspreken en dus niet laten zien wat er op hun kaartje staat. Zodra iemand zijn of haar ‘maatje’ heeft gevonden komen ze ter controle naar jou toe. Als iedereen zijn of haar ‘maatje’ heeft gevonden kan je het spel opnieuw spelen door de kaartjes te schudden en iedereen weer een nieuw kaartje te geven.

Dit spel is ook uit te voeren met een ander lied in het Gronings en met andere woorden. De vertaling van de meeste Groningse woorden is makkelijk terug te vinden via www.woordwaark.nl (*Woordenboeken*).

Als je een kleine klas hebt (maximaal 16 leerlingen), zou je als alternatief ook een woordslinger kunnen maken. Dat kun je doen door iedereen een kaartje te geven met zowel een Nederlands woord als een Gronings woord (niet de vertaling van het Nederlandse woord), zodanig dat ze als klas een slinger vormen wanneer ze de juiste vertalingen hebben gevonden (bijv. ‘Blijven’ & ‘Dien’, ‘Jouw’ & ‘Gevuil’, ... , ‘Meisje’ & ‘Blieven’).

Blieven

Blijven

Noam

Naam

Dien

Jouw

Olle Grieze

Martinitoren

Gevuil

Gevoel

Proat

Praat

Grunnen

Groningen

Schiere

Mooie

Grunnegs

Gronings

Soam

Samen

Huus

Huis

Spiekerboksem

Spijkerbroek

Mie

Mij

Wait

Weet

Moi

Hallo

Wichie

Meisje

De tekst van het lied “Proat toch Grunnegs met mie” van Wat Aans!:

Een schiere dag in de stad Grunnen
t Kon veul minder
k Zug n hail mooi wichie lachen
In heur strakke spiekerboksem, en ik
Ik wait nait wat ik zeggen mot
Ik zeg: moi, wichie, hou wordt?
Wilst mie wel dien noam vertellen
En zai zegt: maar ik ben van Vindicat (oh)
En daar spreken wij niet plat, schat
En ik zeg: proat toch Grunnegs met mie
Even wat Grunnegs met mie
Mien gevuil zegt mie dat wie vanoavend soamen blieven
Boven op d’Olle Grieze
Of wie lopen over Grote Maarkt
En doarnoa magst doe met mie met noar huus

Nederlandse vertaling:

Een mooie dag in de stad Groningen
Het is prachtig
Ik zag een heel mooi meisje lachen
In haar strakke spijkerbroek, en ik
Ik weet niet wat ik zeggen moet
Ik zeg: hallo, meisje, hoe gaat het ermee?
Wil je mij je naam vertellen
En ze zegt: maar ik ben van Vindicat (oh)
En daar spreken wij niet plat, schat
En ik zeg: praat toch Gronings met me
Even wat Gronings met me
Mijn gevoel zegt mij dat we vanavond samen blijven
Boven op de Martinatoren
Of we lopen over de Grote Markt
En daarna mag je met mij mee naar huis

Bijlage 3: Tekst Noar Stad - Swinder (week 3)

Kin wel zain dat t zummer wordt
Bloumen knappen glad oet knop
t Is wel doan mit vree in t nust
As zunne wolken openropt

Vogels moaren, visken schoaren
En dan krieg k t slim in kop
Din mout mien koale ros oet schuur
En spring ik zo t zoadel op

Refrein:

Op fietse noar Stad
Tringelingelinge
Op fietse noar Stad
Tringelingelinge
Op fietse noar Stad
Tringelingelinge
Op fietse noar Stad

k Zai aigen Olle Grieze in e wiede stoan
Mout eerstkans besloeten of ik binnendeur goa
Mor ach, gain jacht, t is schier as t is
n Omtocht as dizze zol mie ok niks doun missen

Vogels moaren, visken schoaren
En dan krieg k t slim in kop
Din mout mien koale ros oet schuur
En spring ik zo t zoadel op

Refrein

k Wait wel heul wis da'k mien fiets op slot heb doan
Mor ik zai hom ja naargens stoan bie kroug
Hai zol toch nait hier weer jat wezen
Aanders stoa ik hier om reden
Dat ik aaltied mit mien doene kop
Vergeten heb wa'k heb doan

Refrein

Tringelingelinge
Op fietse noar Stad (3x)

Nederlandse vertaling van Noar Stad - Swinder:

Je kunt wel zien dat het zomer wordt
De bloemen barsten bijna uit hun knoppen
Het is wel gedaan met de rust in het nest
Als de zon de wolken doorbreekt

De vogels paren, de vissen paren
En dan krijg ik er helemaal zin in
Dan moet mijn stalen ros (fiets) uit de schuur
En spring ik zo op het zadel

Refrein:

Op de fiets naar de stad (Groningen)
Tringelingeling
Op de fiets naar de stad
Tringelingeling
Op de fiets naar de stad
Tringelingeling
Op de fiets naar de stad

Ik zie onze eigen Olle Grieze (de Martinitoren) in de verte staan
Ik moet eerst besluiten of ik binnendoor ga
Maar ach, geen haast, het is mooi zoals het is
Met een omweg als deze zal ik ook niks missen

De vogels paren, de vissen paren
En dan krijg ik er helemaal zin in
Dan moet mijn stalen ros (fiets) uit de schuur
En spring ik zo op het zadel

Refrein

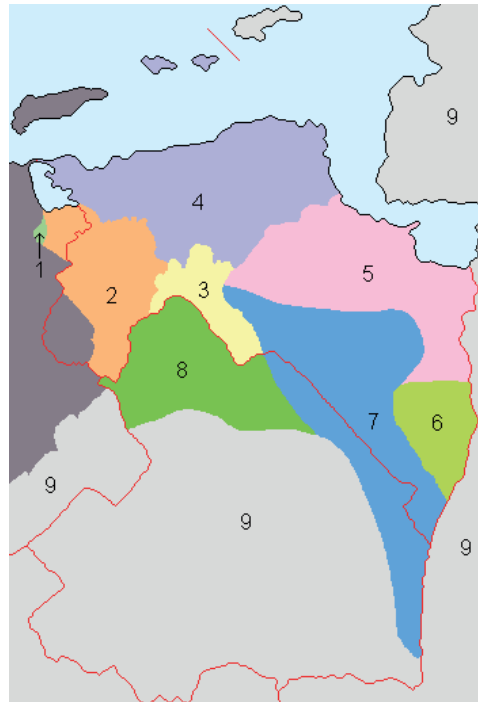
Ik weet wel heel zeker dat ik mijn fiets op slot heb gedaan
Maar ik zie hem nergens staan bij de kroeg
Hij zal toch niet weer gestolen zijn
Anders sta ik hier
Omdat ik altijd met mijn dronken hoofd
Vergeten ben wat ik heb gedaan

Refrein

Tringelingeling
Op de fiets naar de stad (3x)

Bijlage 4: woorden voor eigen onderzoek (week 5 t/m 7)

Het Gronings is in verschillende varianten in te delen. In dit lespakket onderzoeken we vier (samengenomen) varianten van het Gronings die in het grootste deel van de provincie worden gesproken: Westerkwartiers, Hogelandsters, Oldambtsters (samen met Westerswolds) en Veenkoloniaals. Op de onderstaande kaart (bron: <https://nl.wikipedia.org/wiki/Gronings>) zie je de gebieden waar deze varianten gesproken worden. (De invulkaart die bij dit lespakket zit laat overigens alleen de provincie Groningen zien.)

1 Kollumperpomsters	5 Oldambsters
2 Westerkwartiers	6 Westerswolds
3 Stadsgronings	7 Veenkoloniaals
4 Hogelandsters	8 Noord-Drents
9 andere niedersächsische Dialekte	

Figuur 2

- Het Westerkwartiers is het Gronings dialect dat het meest lijkt op het Fries. Het Westerkwartier is namelijk het overgangsgebied van het Gronings naar het Fries.
- Het Hogelandsters wordt gezien als de meest karakteristieke variant van het Gronings
- Het Oldambtsters wordt gesproken in de huidige gemeente Oldambt en in delen van de gemeenten Menterwolde en Bellingwedde. Het Westerswolds wordt gesproken in de gemeente Westerwolde. Omdat het Oldambtsters en het Westerswolds behoorlijk veel op elkaar zijn gaan lijken (en de laatstgenoemde regio vrij klein is), behandelen we ze in dit lespakket samen als één samengestelde variant.
- Het Veenkoloniaals wordt gesproken in de Gronings-Drentse Veenkoloniën. Het Groningse gebied waar Veenkoloniaals wordt gesproken ligt tussen Hoogezand en Ter Apel.

Bron: <https://nl.wikipedia.org/wiki/Gronings> (ook voor meer informatie).

Belangrijkste verschillen tussen de varianten

De volgende tabel geeft een indruk van de belangrijkste verschillen tussen de vier in dit lespakket behandelde (samengestelde) varianten van het Gronings. Let op: de onderstaande verschillen zijn geen algemeen geldende regels, maar enkel globale indicaties van waar de verschillen te vinden zijn. In het Hogelandsters wordt bijvoorbeeld niet iedere Nederlandse 'ui' een 'oe' en niet iedere 'oe' een 'ou'. Dit komt onder andere doordat een bepaalde hedendaagse klank kan voorkomen uit verschillende oorsprongen. In het Nederlands zijn die oorspronkelijke klanken samengevoegd tot één klank, maar in het Gronings is het onderscheid nog steeds zichtbaar.

	Wester- kwartiers	Hoge- landsters	Oldambt- sters & Wester- wolds	Veen- koloniaals
Uitgang op -e (hoek, straat, vijf)	Nee <i>hoek</i> <i>stroat</i> <i>fief</i>	Nee <i>houk</i> <i>stroat</i> <i>fief</i>	Ja <i>houke</i> <i>stroade</i> <i>fieve</i>	Ja <i>houke</i> <i>stroade</i> <i>fieve</i>
Nederlandse 'ie' wordt 'ai' (brief, lief)	Nee <i>brief</i> <i>lief</i>	Ja <i>braif</i> <i>laif</i>	Ja <i>braif</i> <i>laif</i>	Ja <i>braif</i> <i>laif</i>
Nederlandse 'ui' wordt 'oe'	Nee <i>huus</i>	Ja <i>hoes</i>	Ja <i>hoes</i>	Nee <i>huus</i>
Verkleinwoord op -ie (lijstje, nestje)	Nee <i>lietje</i> <i>nustje</i>	Nee <i>lietje</i> <i>nustje</i>	Nee <i>lieske</i> <i>nuske</i>	Ja <i>liesie</i> <i>nuske</i>
Nederlandse 'i' wordt 'ie' (kind, wind)	Ja <i>kiend</i> <i>wiend</i>	Ja <i>kiend</i> <i>wiend</i>	Nee <i>kind</i> <i>wind</i>	Nee <i>kind</i> <i>wind</i>
Nederlandse 'oe' wordt 'ou' (boek, bloed)	Nee <i>boek</i> <i>bloed</i>	Ja <i>bouk</i> <i>bloud</i>	Ja <i>bouk</i> <i>bloud</i>	Ja <i>bouk</i> <i>bloud</i>

Woorden om te onderzoeken

De woorden uit de onderstaande tabel kun je over de groepjes verdelen, zodat ze op zoek kunnen gaan naar de Groningse uitspraak van deze woorden. Geef dus alleen het Nederlandse woord en niet de vertaling van het woord in één van de varianten van het Gronings. Sommige groepjes mogen bezig gaan met dezelfde woorden. Dat is niet erg, want dit kan juist voor interessante uitkomsten zorgen.

Woorden die te vinden zijn op de *Sprekende Kaart* van www.woordwaark.nl zijn gemarkeerd met een sterretje (*). Leerlingen kunnen het beste kijken bij de volgende vier plaatsen als ze zoeken naar verschillende varianten van een woord op de *Sprekende Kaart*: Uithuizen (Hogelandsters), Stadskanaal (Veenkoloniaals), Winschoten (Oldambsters & Westerwolds), en Grijpskerk (Westerkwartiers).

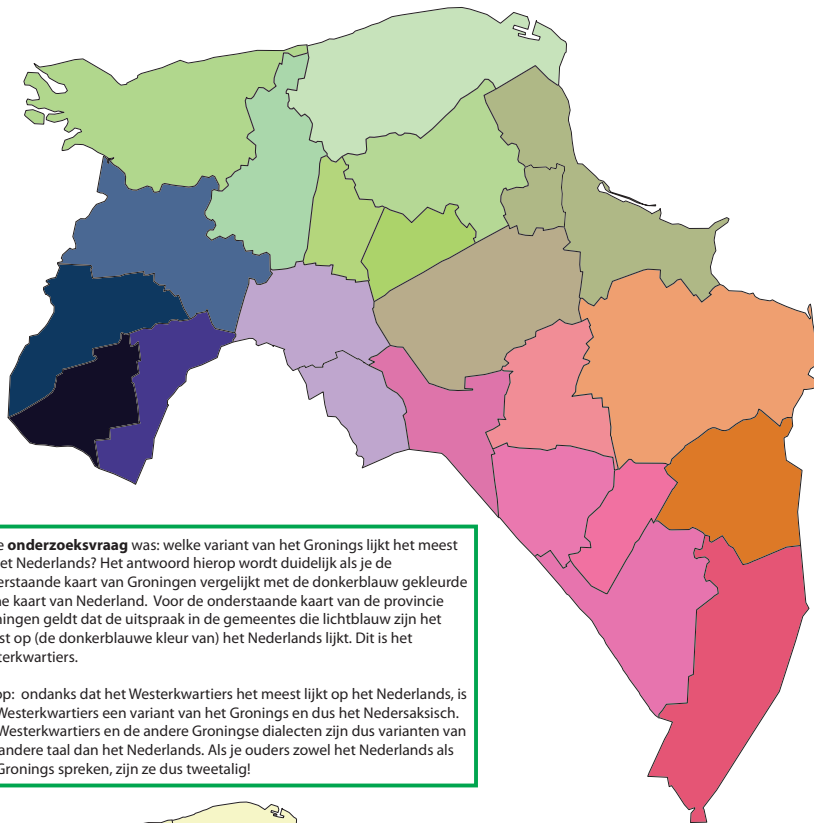
Geen variatie	Weinig variatie	Veel variatie
Bidden	Adem	Aarde
Bitter	Benen	Aardig
Blauw*	Dagen	Anders
December*	Doen	Drie*
Dun	Eén	Duif*
Elf	Huis	Eeuw
Fijn	Kers	Einde
Juist	Konijn	Groen*
Krom	Koorts	Heel
Luiden	Krant*	Huis
Modder	Pasen	Kinderen
Negen*	Rood	Noemen
Redden	Woensdag*	Tantes
Ribben	Zacht	Tenen
Rijden	Tien*	Twaalf*
Rijk	Trein*	Twee*
Soep	Twintig*	Veertig*
Stijf	Vijf*	Vier*
Stom	Zes*	Vreemd
Wijn	Zonder	Zelf

Bijlage 5: variatie in Groningse dialecten

Op de grote poster die bij dit lespakket zit (hieronder staat een verkleinde versie) staan kaarten die door de onderzoekers zijn gemaakt op basis van heel veel (meer dan 100) Groningse woorden. Lijken de patronen op deze poster op jullie resultaten? Is het antwoord op de onderzoeksvraag op basis van jullie onderzoek vergelijkbaar als het antwoord dat gegeven wordt op deze poster? Het is overigens geen probleem als dat niet het geval is. Het laat namelijk zien dat niet ieder woord eenzelfde patroon van variatie heeft. Vooral bij een kleiner aantal woorden maakt het daarom uit welke woorden je precies hebt onderzocht. Om die reden analyseren onderzoekers juist vaak honderden (i.p.v. tientallen) woorden.

Taalvariatie in Groningen

De onderstaande kaart laat zien hoe de dialecten die in de verschillende (vroegere) gemeentes van de provincie Groningen verschillen wanneer je kijkt naar de uitspraak van ruim 150 woorden. Des te meer de kleuren van twee gemeentes op elkaar lijken, des te meer lijken de dialecten die in de gemeentes gesproken worden op elkaar. Je kunt in de kaart bijvoorbeeld zien dat het Veenkoloniaals (roze) duidelijk verschilt van het Hogelandsters (groen) en het Westerkwartiers (donkerblauw). Ook het Stadsgronings (lichtpaars) en het Westerwolds (oranje) zijn te onderscheiden. Het Oldambtsters (grijsgroen en lichtoranje) zijn wat minder duidelijk te onderscheiden van de andere varianten, maar dit wordt ook veroorzaakt door de indeling in gemeentes (waar niet altijd één variant gesproken wordt).

Onze **onderzoeksvraag** was: welke variant van het Gronings lijkt het meest op het Nederlands? Het antwoord hierop wordt duidelijk als je de onderstaande kaart van Groningen vergelijkt met de donkerblauw gekleurde kleine kaart van Nederland. Voor de onderstaande kaart van de provincie Groningen geldt dat de uitspraak in de gemeentes die lichtblauw zijn het meest op (de donkerblauwe kleur van) het Nederlands lijkt. Dit is het Westerkwartiers.

Let op: ondanks dat het Westerkwartiers het meest lijkt op het Nederlands, is het Westerkwartiers een variant van het Gronings en dus het Nedersaksisch. Het Westerkwartiers en de andere Groningse dialecten zijn dus varianten van een andere taal dan het Nederlands. Als je ouders zowel het Nederlands als het Gronings spreken, zijn ze dus tweetalig!

Bijlage 6: kwartetspel (week 8 en 9)

Tijdens de opdracht van week 8 gaan de leerlingen aan de slag om hun eigen kwartetspel te maken, dat ze in week 9 gaan spelen. Ze kunnen hiervoor gebruik maken van het bijgevoegde invulblad en de poster met alle opgeplakte woorden. Print voor elk groepje een invulblad uit en vraag ze de woorden te gebruiken die ze hebben onderzocht. Doordat er vier Groningse varianten (gebieden) zijn gebruikt, is er per woord een kwartet, waarbij de variant een onderdeel is van de kwartetkaart (bijv. een kaart voor “ain” van Hogelandsters en een kaart voor “ain” van Westerkwartiers). De groepjes kunnen hetzelfde zijn als de groepjes waarin ze onderzoek hebben gedaan, maar je kunt er ook voor kiezen om de groepjes door te wisselen. Wanneer een groepje niet tenminste vier woorden heeft onderzocht, dan kun je dit groepje een kwartet laten maken van de woorden van hun eigen groepje en de woorden van één of meer andere groepjes. Je kunt er ook voor kiezen ieder groepje (of de hele klas) een kwartetspel te laten maken door zelf de woorden te laten kiezen uit alle onderzochte woorden in de klas. Officieel bestaat een kwartetspel uit 8 kwartetten.

Voorbeelden:

- “Mag ik van jou ‘braif’ van Oldambtsters en Westerwolds?”
- “Mag ik van jou ‘doef’ van Hogelandsters?”

Invulblad

Op de volgende pagina is een leeg invulblad te vinden, waar de leerlingen hun eigen kwartetspel op kunnen maken. Print dit invulblad uit en laat de leerlingen een kwartetspel maken met de woorden waar ze ook onderzoek naar hebben gedaan. Van twee woorden is alvast een voorbeeld gegeven op het invulblad. Het invulblad is ook apart te downloaden op: www.rug.nl/lespakketten.

Eén

Hogelandsters **Ain**

Westerkwartiers **Ain**

Oldambtsters &
Westerwolds **Aine**

Veenkoloniaals **Aine**

Eén

Hogelandsters **Ain**

Westerkwartiers **Ain**

Oldambtsters &
Westerwolds **Aine**

Veenkoloniaals **Aine**

Eén

Hogelandsters **Ain**

Westerkwartiers **Ain**

Oldambtsters &
Westerwolds **Aine**

Veenkoloniaals **Aine**

Eén

Hogelandsters **Ain**

Westerkwartiers **Ain**

Oldambtsters &
Westerwolds **Aine**

Veenkoloniaals **Aine**

Duif

Hogelandsters **Doef**

Westerkwartiers **Duuf**

Oldambtsters &
Westerwolds **Doef**

Veenkoloniaals **Doeve**

Duif

Hogelandsters **Doef**

Westerkwartiers **Duuf**

Oldambtsters &
Westerwolds **Doef**

Veenkoloniaals **Doeve**

Duif

Hogelandsters **Doef**

Westerkwartiers **Duuf**

Oldambtsters &
Westerwolds **Doef**

Veenkoloniaals **Doeve**

Duif

Hogelandsters **Doef**

Westerkwartiers **Duuf**

Oldambtsters &
Westerwolds **Doef**

Veenkoloniaals **Doeve**

Hogelandsters

Westerkwartiers

Oldambtsters &
Westerwolds

Veenkoloniaals

Hogelandsters

Westerkwartiers

Oldambtsters &
Westerwolds

Veenkoloniaals

Hogelandsters

Westerkwartiers

Oldambtsters &
Westerwolds

Veenkoloniaals

Hogelandsters

Westerkwartiers

Oldambtsters &
Westerwolds

Veenkoloniaals

Hogelandsters

Westerkwartiers

Oldambtsters &
Westerwolds

Veenkoloniaals

Hogelandsters

Westerkwartiers

Oldambtsters &
Westerwolds

Veenkoloniaals

Hogelandsters

Westerkwartiers

Oldambtsters &
Westerwolds

Veenkoloniaals

Hogelandsters

Westerkwartiers

Oldambtsters &
Westerwolds

Veenkoloniaals

Hogelandsters

Westerkwartiers

Oldambtsters &
Westerwolds

Veenkoloniaals

Hogelandsters

Westerkwartiers

Oldambtsters &
Westerwolds

Veenkoloniaals

Hogelandsters

Westerkwartiers

Oldambtsters &
Westerwolds

Veenkoloniaals

Hogelandsters

Westerkwartiers

Oldambtsters &
Westerwolds

Veenkoloniaals

Hogelandsters

Westerkwartiers

Oldambtsters &
Westerwolds

Veenkoloniaals

Hogelandsters

Westerkwartiers

Oldambtsters &
Westerwolds

Veenkoloniaals

Hogelandsters

Westerkwartiers

Oldambtsters &
Westerwolds

Veenkoloniaals

Hogelandsters

Westerkwartiers

Oldambtsters &
Westerwolds

Veenkoloniaals

Hogelandsters

Westerkwartiers

Oldambtsters &
Westerwolds

Veenkoloniaals

Hogelandsters

Westerkwartiers

Oldambtsters &
Westerwolds

Veenkoloniaals

Hogelandsters

Westerkwartiers

Oldambtsters &
Westerwolds

Veenkoloniaals

Hogelandsters

Westerkwartiers

Oldambtsters &
Westerwolds

Veenkoloniaals

Hogelandsters

Westerkwartiers

Oldambtsters &
Westerwolds

Veenkoloniaals

Hogelandsters

Westerkwartiers

Oldambtsters &
Westerwolds

Veenkoloniaals

Hogelandsters

Westerkwartiers

Oldambtsters &
Westerwolds

Veenkoloniaals

Hogelandsters

Westerkwartiers

Oldambtsters &
Westerwolds

Veenkoloniaals